Theater Na de Dam
Atelier

HET NSB VERLEDEN VAN MIJN MOEDER

Thema's: Identiteit, NSB

Locatie: Amersfoort

Door: Jasper Vaillant

Dit verhaal gaat over Jan en het geheime NSB verleden van zijn moeder. Zijn vader zat in een Jappenkamp en had altijd het hoogste woord. Zijn moeder bleef stil. Maar een geheim laat zich niet wegdenken. Dus gaat Jan op onderzoek uit. Hij vraagt zich af: wie zijn mijn ouders eigenlijk? En wat heeft hun oorlogsverleden voor invloed op mij? Is de moeder van Jan slecht, omdat ze lid was van de NSB?

PERSONAGES	VERTELLER 1
	VERTELLER 2
	VERTELLER 3

De drie vertellers vertellen het verhaal van Jan en zijn moeder.

VERTELLER 1	Wij zijn Jan Wunderink.
VERTELLER 2	Of beter gezegd: wij *spelen* Jan Wunderink.

VERTELLER 3 Wij *belichamen* Jan Wunderink.

VERTELLER 1 Wij *begeesteren* Jan Wunderink.

VERTELLER 2 Wij *bezielen* Jan Wunderink.

VERTELLER 3 En Jan... heeft een hele leuke jeugd. Hij is actief met waterpolo en zwemmen. En hij woont in Soest en gaat vaak naar het zwembad.

VERTELLER 2 En thuis is het ook leuk. Nou ja, zijn ouders maken vaak ruzie en dan is de spanning om te snijden, maar... Ze houden veel van hem.

VERTELLER 1 Natuurlijk is er dat verhaal. Van zijn vader. Dat hij in de Tweede Wereldoorlog in een Jappenkamp heeft gezeten en als dwangarbeider meewerkte aan de aanleg van de Birma spoorlijn. Maar daar is hij heel open over.

VERTELLER 3 Dat verhaal krijgt alle ruimte. Maar moeder blijft stil. En als Jan haar naar de oorlog vraagt, zegt ze: “Vraag mij niks over de oorlog, want dan kan ik twee weken niet
slapen.” Daarna vraagt hij het nooit meer.

VERTELLER 1 Maar hij weet dat er iets is, dat er iets niet klopt. En dan op zijn dertiende, gaat hij stiekem naar de linnenkast. Hij weet dat daar spullen liggen die hij niet mag vinden. Condooms bijvoorbeeld. Hij sluipt naar de kast, doet de deur open, doorzoekt de linnen en wat denk je? Geen condooms. Maar een fotoboek. Hij slaat hem open en daar staat ze. Zijn moeder. Met Duitse officieren met hakenkruisen. Voor een klas van Duitse soldaten. “Heh? Wat IS dit?” En op dat moment neemt hij een besluit: dit is een geheim. Hij gaat er niks over vragen, niks over zeggen. Hij slaat het boek dicht, stopt hem weer terug en bant die foto uit zijn gedachten.

VERTELLER 2 Maar daarna volgen de rare dingen elkaar op.

VERTELLER 3 Zijn moeder belt met een vriendin uit Duitsland en hij hoort opeens hoe rap Duits ze spreekt.

VERTELLER 2 Of ze zegt opeens iets over de oorlog.

VERTELLER 1 “Jan, toen de Duitsers zich terugtrokken uit Amersfoort, hebben wij ze in huis genomen en wat te eten en te drinken gegeven. Want dat waren arme sloebers hoor.”

VERTELLER 3 “Kijk Jan, nu loop je met een grote boog om zwervers heen. Maar tijdens de oorlog, waren die mensen juist de baas over je.”

VERTELLER 1 Hij weet niet wat hij ervan moet denken. En de ruzies tussen zijn ouders worden erger en erger. En zijn vader raakt in een depressie en als hij aan het leren is en de huisarts langskomt hoort hij zijn vader huilen en schreeuwen in bed. En dan... gaat hij op kamers. Weg van zijn ouders, weg van zijn broers, weg van het geheim.

Het is even stil.

VERTELLER 2 Maar een geheim laat zich niet wegdenken.

VERTELLER 3 Als de broer van Jan gaat trouwen, komt hij samen met zijn moeder op bezoek bij zijn schoonouders. Hij is opgelaten en heeft zijn moeder op het hart gedrukt dat het lieve mensen zijn en dat ze zich echt geen zorgen hoeft te maken. Ze komen binnen, wisselen wat woorden, zijn moeder steekt haar hand uit en stelt zich voor. “Hallo, mevrouw Kroes.”

VERTELLER 1 De schoonouders vallen stil. De man kijkt haar aan alsof ze is veranderd in de duivel. Haar hand bibbert in de lucht. “Mevrouw Kroes, van het NSB gezin uit Amersfoort?”

VERTELLER 3 Jan’s moeder trekt wit weg, maar vertrekt geen spier. Zonder op de vraag te reageren trekt ze haar hand terug en glimlacht. “Hebben jullie koffie?”

VERTELLER 1 Jan’s broer is verbijsterd. Zijn wereld aan stukken. Zijn moeder bij de NSB? Het zou toch niet?

VERTELLER 2 Wie ben ik? Wie zijn mijn ouders eigenlijk? Wat was mijn vader voor man? Mijn moeder voor vrouw? Was het allemaal één grote leugen?

VERTELLER 3 Een geheim laat zich niet wegdenken. Het is als een kamerplant met wortelrot. Eerst zie je het niet, maar dan verkleuren de blaadjes en laten ze los en dan ben je eigenlijk al te laat.

VERTELLER 1 Jan’s vader pleegt zelfmoord. Hij kan niet meer.

VERTELLER 3 Het Jappenkamp, de dwangarbeid, de oorlog zit in zijn
hoofd, zit bij hem aan tafel, maakt ruzie met zijn vrouw.

VERTELLER 1 Hij duwt zijn handen tegen zijn oren, maar het schreeuwen gaat door.

VERTELLER 3 Hij krijgt psychoses, valt uit de tijd, kruipt er weer in.

VERTELLER 1 Doet zijn best om adem te halen, maar is pas verlost als het ademen een eeuwig zwijgen wordt.

VERTELLER 2 Wie ben ik? Als mijn ouders uit elkaar vallen.
Mijn beeld van hen, hoe ik naar ze keek als jongetje, als man. Waarom stap je uit het leven? Wat is het leven dan?

VERTELLER 3 Jan’s moeder raakt in een depressie. Ze gaat hallucineren, ziet de duivel in de spiegel.

VERTELLER 1 Het gaat niet goed.

VERTELLER 3 Het gaat niet meer.

VERTELLER 1 Jan is ondertussen erkend therapeut. Hij neemt haar mee naar therapie.

VERTELLER 3 Ze heeft dat nooit gewild, maar nu moet ze wel.

VERTELLER 1 Ze zit daar en vertelt.

VERTELLER 3 Beetje bij beetje.

VERTELLER 1 Een tipje van de sluier.

VERTELLER 2 Mijn moeder is geen duivel, ze is gewoon een mens.

VERTELLER 3 Jan huilt, voor het eerst.

VERTELLER 1 Hij fietst naar een vriend en alles komt eruit.

VERTELLER 3 Het geheim dat hij 35 jaar voor zich heeft gehouden.

VERTELLER 1 Het geheim van het fotoboek.

VERTELLER 3 Het geheim van de hakenkruisen.

VERTELLER 1 Het geheim van het NSB gezin uit Amersfoort.

VERTELLER 3 Het geheim dat geen geheim meer is.

Stilte.

VERTELLER 2 Kijk, Jan, ik wist niets over de Jodenvervolging. Ik was onderwijzeres bij een huishoudschool, dat was mijn bezigheid, maar met politiek heb ik me nooit bezig gehouden. Ik zat wel bij de Jeugstorm, een nationaal-socialistische beweging, maar toen de oorlog uitbrak, werd die vereniging opeens van de NSB. Ik was opeens NSB-lid, terwijl ik niet politiek geëngageerd ben. En ja, mijn vader was secretaris van de NSB. Hij had foto's van Hitler aan de muur hangen en haalde contributie op. Dat deed hij al jaren. Maar je moet je voorstellen: het ging slecht in Nederland, er was veel werkloosheid, veel armoede. En dan staat er opeens een Mussert op en die belooft gouden bergen. "Als jullie voor mij kiezen, dan krijgen jullie banen en geld, dan zorg ik dat de Russen buiten blijven. We worden één groot rijk, met gelijke kansen voor iedereen." Nou, mensen werden met bosjes lid van de NSB in die tijd. Iedereen dacht: deze man gaat ons helpen. Ik ook. Wist ik veel. Ik deed geen vlieg kwaad. En ik had geen relatie met een Duitser, zoals mijn zus. Die werd nog kaalgeschoren na de bevrijding. Maar ik niet. Ik werd wel opgepakt en gearresteerd. Ik heb een verklaring moeten afleggen. Maar ik heb niks misdaan. Ik heb zelfs stiekem geholpen. Toen de huishoudschool werd opgeheven, werd ik telefoniste in Amersfoort. En toen ik een bericht kreeg dat er een razzia zou komen bij het ziekenfonds waar mijn vader werkte, heb ik het hem verteld. En hij heeft toen de onderduikers die daar zaten gewaarschuwd, waardoor er niets verdachts werd gevonden. Ik ben geen slecht mens, Jan, wil je dat geloven?

VERTELLER 1 & 3 Ja, mama.

VERTELLER 2 Geloof je me?

VERTELLER 1 & 3 Ja, mama.

VERTELLER 2 Je bent een goeie jongen.

VERTELLER 1 & 3 Dankje, mama.

VERTELLER 2 Jan Wunderink, zoon van mevrouw Kroes, van het NSB gezin uit Amersfoort. Geef hem een daverend applaus!

Deze scène komt uit de voorstelling ‘AMORAL’, die in 2025 bij Theater Rotterdam gemaakt is door een groep jonge spelers o.l.v. theatermaker Jasper Vaillant.

© 2025 Atelier van Herinnering